

Ірина СТЕПАНЕНКО

**ОСВІТА, ВЧИТЕЛЬ, ДОЛЯ НАЦІЇ
У ДИСКУРСИВНИХ ФОРМАХ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ***

Здійснюється аналітичний огляд роботи VI міжнародної науково-практичної конференції «Вчитель для XXI століття: європейська перспектива України і цивілізаційні виклики», котра відбулася 10–11 листопада 2005 року у Харківському національному педагогічному університеті ім. Г. С. Сковороди.

У всі часи освіта має для суспільства доленосний характер. Саме в її царині формується людський капітал, якість котрого визначає можливості і перспективи розвитку суспільства у майбутньому. В сучасних умовах значення освіти ще більше зростає. Саме ті суспільства, в яких була усвідомлена стратегічна пріоритетність освіти для розвитку суспільства, знаходяться в авангарді цивілізаційного поступу людства.

В Україні освіта перебуває у стані системної трансформації, значною мірою залишаючись на периферії державної політики як із погляду її фінансування, так і в сенсі подолання вузько галузевого підходу до її розбудови. Крім того, функціональні зміни педагогічної дійсності в Україні, так само як і на пострадянському просторі у цілому, поки що випереджають парадигмальне оновлення і розвиток філософсько-педагогічної рефлексії та само-рефлексії. У процесах реформування освіти значною мірою залишаються невирішеними найактуальніші для сучасної педагогічної практики питання метафізичного і методологічного діапазону, котрі мають засадниче значення для вироблення стратегії і тактики педагогічної діяльності у цілому. Саме усвідомлення усіх цих обставин стало підставою для організації філософсько-педагогічного дискурсу у формі міжнародних науково-практичних конференцій, які вже шостий рік проходять у Харківському національному педагогічному університеті ім. Г. С. Сковороди під наскрізною темою

---

* Див. стор. 2 обкладинки.

«Освіта і доля нації» і присвячені найважливішим і найгострішим проблемам сучасної педагогічної теорії і практики.

10–11-го листопада 2005 року у Харківському національному педагогічному університеті ім. Г. С. Сковороди за активної участі Інституту вищої освіти АПН України, відбулася VI міжнародна науково-практична конференція «Вчитель для XXI століття: європейська перспектива України і цивілізаційні виклики». Вибір даної теми для обговорення був інспірований бажанням привернути увагу до вчителя як визначального суб'єкта педагогічної діяльності, осмислити його призначення і покликання у сучасних і майбутніх соціокультурних контекстах, здійснити філософсько-педагогічну рефлексію сучасних вимог до педагогічної культури і педагогічного потенціалу вчителя та виявити філософсько-антропологічні, деонтологічні та суспільно-політичні особливості особистісної і професійної реалізації професії вчителя в умовах інформаційного суспільства з його суттєвими культурними і соціальними зрушеннями.

На участь у конференції надійшло близько 150-ти заявок. У роботі конференції безпосередньо або опосередковано через надання матеріалів доповідей взяли участь провідні фахівці з філософії освіти і виховання та педагогіки з різних регіонів України, із Москви і Ростова-на-Дону, із Польщі та Німеччини.

Конференція проходила в атмосфері напруженого творчого пошуку із застосуванням таких форм організації, як пленарне і секційні засідання, круглий стіл, презентація власних наукових праць і міжособистісне спілкування учасників. Навіть концерт найталановитіших студентів і викладачів університету, організований для учасників конференції, став практичною формою репрезентації того, яким має бути вчитель для XXI століття і якими можуть бути педагогічні механізми його формування. У даному контексті варто зазначити, що у ХНПУ ім. Г. С. Сковороди вже багато років ефективно застосовується система виховання, розроблена проректором з виховної роботи, доктором пед. наук, професором, членом-кореспондентом АПН України Г. В. Троцько, у межах якої творчість, зокрема художня, розглядається як компонент професійної підготовки вчителя.

Суттєве значення для успіху конференції мала її всебічна підтримка з боку ректорату й особисто ректора — академіка Прокопенка Івана Федоровича. Члени ректорату не тільки надавали практичну допомогу на усіх етапах підготовки конференції, а й взяли участь у її роботі. Оскільки представлені ними наукові доповіді охоплюють найактуальніші питання педагогічної практики, то варто навести їх назви: «Оновлення педагогічного мислення як складова підготовки вчительських кадрів» (В. І. Євдокимов, член-кор. АПН України, доктор пед. наук, професор, перший проректор ХНПУ), «Педагог і науковець у XXI столітті: деякі тенденції модернізації наукової роботи у вищій школі» (О. М. Микитюк, доктор пед. наук, професор, проректор з наукової роботи ХНПУ), «Особистість вчителя як національний скарб українського суспільства» (Г. В. Троцько, доктор пед. наук, професор, член-кор. АПН України, проректор з виховної роботи ХНПУ), «Розвиток

історичної свідомості як складова формування сучасного вчителя» (А. В. Губа, кандидат істор. наук, професор, проректор ХНПУ). Така підтримка також може бути сприйнята як практична форма репрезентації того, яким має бути ставлення в українському суспільстві з боку посадових осіб до вчителя і як особистості, і як професіонала, до його проблем. Показовий щодо такого ставлення і той факт, що саме у Харківському національному педагогічному університеті ім. Г. С. Сковороди був відкритий перший в Україні пам'ятник Вчителю, який символізує глибоку пошану до професії вчителя, пошану, якої, на жаль, ще не вистачає в суспільстві в цілому. Учасники конференції також виявили свою пошану, поклавши квіти до пам'ятника.

На конференції не було формальних доповідей. Кожен виступ викликав глибоку зацікавленість і живу реакцію в аудиторії. Це повною мірою стосується і пленарного засідання, виступи на якому по суті окреслили те коло питань, яке найбільше потребує обговорення, і задали тон творчого пошуку відповідей на ці питання. Починаючи із доповіді ректора «Особистість вчителя та духовне оновлення сучасного суспільства», який відкрив конференцію, і в усіх наступних виступах, лунало щире вболівання за сучасний стан освіти в Україні і ті об'єктивні передумови особистісної і професійної реалізації професії вчителя, які далеко не повною мірою відповідають викликам сучасності. Тема відповідальності вчителя за формування і розвиток духовного потенціалу учнів, а відтак і за майбутній стан духовності в суспільстві в цілому, на якій наголосив І. Ф. Прокопенко, стала однією із наскрізних на конференції. Вона одержала подальший розвиток зокрема й у доповіді доктора філос. наук, професора І. В. Степаненко (Харків) «Специфіка духовних основ комунікації вчитель-учень в сучасних умовах». У цій доповіді увага була сфокусована на різних видах, формах, принципах педагогічної комунікації, на значенні її духовних основ, передусім тих, які складають універсальну основу людської практики (чесність, справедливість, рішучість, адекватне ставлення до традиції) та міжлюдського спілкування (самоповага і взаємність, турбота і толерантність, свобода і відповідальність). І. В. Степаненко показала, що виокремлення й осмислення духовних основ комунікації вчитель-учень дає можливість актуалізувати у педагогічній практиці ціннісно-смыслову царину, сферу переконань й етичних принципів, розкрити механізми забезпечення пріоритетності духовно-моральної складової у формуванні і розвитку особистості не через апеляцію до Абсолютів, а через виявлення їх буттєвої необхідності та індивідуального значення, а також відмежуватися від відчужених і перетворених, знеособлених і масових форм комунікації. Ця тема була визначальною і в доповіді канд. філос. наук, професора О. П. Єфімця (Харків) «Сковородинівська традиція вчителювання». Він переконливо показав, що усвідомлення значущості духовних основ педагогічної практики відповідає не тільки викликам сучасності, а й глибоко закорінене у вітчизняній національно-культурній спадщині, котра репрезентована, зокрема, філософсько-педагогічною концепцією Г. С. Сковороди.

У пленарній доповіді академіка АПН України, доктора пед. наук О. І. Ляшенко (Київ) «Якість освіти як світова тенденція розвитку освітніх систем»

увага зосереджувалась на проблемі змісту освіти і вимірюванні її якості. Провідною в доповіді стала думка, що якість освіти, суттєва складова рівня освіченості в суспільстві, — найважливіший показник людського розвитку. Докладно проаналізувавши питання, що таке якість освіти, як її вимірювати і яким чином нею керувати, академік О. І. Ляшенко наголосив, що останнє з них найголовніше для сучасної педагогічної практики на теренах України.

Тематична лінія змісту освіти як складової її якості одержала розвиток у багатьох наступних доповідях учасників конференції, передусім доктора пед. наук Г. В. Онкович (Київ) «Осучаснення змісту гуманітарної освіти як актуальна педагогічна проблема», кандидата пед. наук О. А. Невмержицького (Київ) «Соціальний статус особистості в сучасному світі та педагогічному процесі», кандидата пед. наук, доцента А. Ф. Кузнецової (Харків) «Проблема самостійності дитини в системі стосунків «дитина-дорослий». У всіх цих доповідях обстоювалась думка, що зміст освіти має відповідати сучасним запитам суспільства щодо особистості та її професійних якостей, враховувати потреби дитини як соціальної істоти і як особистості, стан здоров'я учнів і рівень їхньої обдарованості. Особлива увага у доповідях приверталася до складових педагогічного потенціалу вчителя, необхідних для вирішення завдань осучаснення змісту освіти і підвищення її якості. А. Ф. Кузнецова справедливо зазначила, що сучасний вчитель значною мірою залишається відданим насильницькій педагогіці, педагогіці заборон. Сам вчитель не здатний любити самого себе і, вихований у ситуації заборон, так само ставиться і до дитини. Обмірковуючи можливості подолання такої ситуації, О. А. Невмержицький привернув увагу до педагогіки «вільного виховання» з такими її невід'ємними складовими, як наявність свободи вибору для вільної самореалізації, відповідальність і впевненість у собі. Він також зазначив, що підвищення якості освіти передбачає не тільки оновлення змісту навчальних дисциплін відповідно до вимог сучасності, а й перегляд їх обсягу й форми викладання з погляду можливості його розуміння та емоційного сприйняття учнями.

Дещо іншого виміру набула тема підвищення якості освіти у пленарній доповіді доктора філос. наук, професора К. М. Долгова (Москва) «Стратегія і тактика сучасної освіти». Він наголосив на стратегічній значущості освіти і вчителя для розвитку суспільства. На прикладі Росії, де за час перебудови фінансування науки скоротилося у 9–10 разів і був прийнятий закон про обов'язкову неповну середню освіту (тоді як у Японії прийнято закон про обов'язкову вищу освіту), він показав, що ставлення держави до освіти не відповідає її стратегічній значущості. Основні тези доповіді — необхідність державної підтримки освіти на усіх її рівнях, необхідність покращення фінансового і статусного положення вчителя в суспільстві, необхідність удосконалення змісту освіти (надання фундаментальної освіти, вивчення декількох іноземних мов, досконале засвоєння рідної мови, яке не припускає її спрощення, збільшення обсягу гуманітарних дисциплін, підсилення творчої складової в освіті, впровадження активних форм навчання) — одержали суцільну підтримку в аудиторії і навіть справили ефект емоційного

«вибуху». Це свідчить як про надзвичайну актуальність розглянутих проблем, так і про їх спільність для Росії та України.

Питання «чому вчити?» і «як вчити?», переведене у площину філософсько-методологічної рефлексії, стало провідним у доповіді кандидата філос. наук Л. С. Горбунової (Київ), що викликало глибоку зацікавленість і жваве обговорення в аудиторії. Евристично плідною тут стала думка про необхідність розрізнення трьох рівнів навчання — первинного, у межах якого відбувається засвоєння знань, вторинного, у межах якого, насамперед засобами прихованого навчального плану, відбувається формування мислення і третинного, найголовнішого, який уможливорює переключення з одного способу мислення на інший в залежності від ситуацій і тим самим формує потенціал універсального мислення. Глибоко розкривши методологічний потенціал концепції транскультурності в цілому, Л. С. Горбунова наголосила на її світоглядно-методологічному значенні для педагогічної практики. Цей потенціал Л. С. Горбунова справедливо вбачає в тому, що концепція транскультурності формує новий порядок звільнення від задалегідь заданих ролей, символів, цінностей, стереотипів в умовах виникнення нового символічного середовища існування людського роду. На відміну від концепції мультикультуралізму, яка, наголошуючи на самоцінності культури і закликаючи жити у межах власної культури, містить у собі небезпеку обмеження людини і можливостей її саморозвитку, концепція транскультурності, наголошуючи на віртуальній приналежності індивіда до багатьох культур і задаючи трансгресивні засоби оволодіння універсаліями культури, виробляє новий освітній і виховний ідеал людини як носія транскультурності і, таким чином, як віртуально універсального суб'єкта. Деякі положення доповіді, насамперед, ті з них, які стосувалися оцінки теоретичного конструкту мультикультуралізму, викликали певні сумніви і зауваження з боку аудиторії, зокрема професорів А. М. Єрмоленка, М. Д. Култаєвої, І. В. Степаненко. Вони наголосили на тому, що концепція мультикультуралізму задає важливі передумови для самозбереження культур і діалогу між ними в умовах культурної універсалізації. Адже ця концепція фіксує «згоду на незгоду», визнання самоцінності іншої культури як передумови міжкультурного діалогу, висвітлює те, що в культурі може, а що не може бути предметом універсального синтезу, враховуючи багаторівневість культур і «багатоповерховість» цивілізаційного розвитку. Але усі висловлені під час обговорення думки по суті не спростовували світоглядно-методологічний потенціал концепції транскультурності, а були спрямовані на те, щоб окреслити царину її застосування й уникнути її надмірної універсалізації.

Увага до методологічних питань філософії освіти і виховання в цілому стала важливим дискурсивним здобутком конференції. Вже у пленарній доповіді доктора філос. наук, професора А. М. Єрмоленка (Київ) «Неосократичний поворот у сучасній практичній філософії» питання «якою має бути освіта?» і «яку, власне, людину ми маємо виховувати?» були переведені у площину філософсько-методологічної рефлексії. У доповіді послідовно проводилася думка, що відповідь на ці питання залежить від встановлення

діагнозу нашої доби. А. М. Єрмоленко привернув увагу до того, що в суспільстві ризиків гасло Просвітництва «Май мужність керуватися своїм власним розумом» уже не спрацьовує. Розвиваючи тезу Г. Йонаса, що «остаточно розкутий Прометей, якому наука надає не знані досі ще сили, а економіка — нечувані стимули, закликає до етики, щоб через добровільне підкорення їй приборкати свою могутність, аби ця могутність не обернулася для людини лихом», А. М. Єрмоленко переконливо показав, що фундаментом сучасної освіти має стати етика, що вже з останньої третини ХХ століття є фундаментом практичної філософії, в якій також відбулася зміна парадигм від філософії суб'єкта до філософії комунікативної інтерсуб'єктивності. Практичними засобами реалізації цієї методологічної настанови може стати викладання етики і застосування діалогових форм навчання. Щодо викладання етики, то вона має викладатися не стільки як теоретична, скільки як практична дисципліна, спроможна слугувати для врегулювання конфліктів й оцінювання діяльності. Причому необхідне оволодіння не тільки партикулярною етикою, тими чи іншими етичними кодексами, пов'язаними з корпоративними інтересами, а універсальною етикою як етикою відповідальності. Підтримку аудиторії одержали критичні зауваження А. М. Єрмоленка щодо проекту викладання християнської етики в українських школах, оскільки це суперечить світському характеру освіти, конституційному праву свободи совісті та умовам мультикультурного суспільства, в якому співіснують різні релігійні конфесії. Щодо діалогових форм навчання, то доповідач переконливо показав, що класична освітня парадигма, коли учні виступали об'єктом педагогічних впливів, в сучасних умовах уже не спрацьовує. Посилаючись на Леонардо Нельсона і досвід німецьких університетів, в яких діалогові форми навчання значно переважають над монологічними, лекційними, А. М. Єрмоленко розкрив педагогічний потенціал неосократівського діалогу, впровадження якого потребує, зокрема, й відродження таких навчальних дисциплін як семіотика і риторика. Він також обґрунтував необхідність підвищення ролі філософії в системі університетської освіти. Учасники конференції повністю підтримали цю думку і навіть висунули пропозицію присвятити цій проблемі наступну науково-практичну конференцію.

Надзвичайно важливою за своїм теоретико-методологічним потенціалом стала доповідь доктора філос. наук, професора М. Д. Култаєвої (Харків) «Вчитель як покликання і як професія». Вона привернула увагу до того внутрішнього парадоксу вчительської професії, який ще недостатньо артикульований у філософсько-педагогічному дискурсі. Необхідність розрізнити Вчителя з великої літери (покликання) і вчителя з маленької літери (професія) спричинена тим, що ці постаті належать до теорій різного рівня — загальнотеоретичного й емпіричного, а загальні теорії не спрацьовують на мікросоціологічному рівні. Нерозрізнення «метафізичного» вчителя і реального не дає можливість врахувати і хоча б частково подолати конфлікт і розбіжність між ідеалом й емпіричною дійсністю. Образ Вчителя за призначенням репрезентує «мужність до виховання» і виконує функцію

абстрактної утопії. Цей образ за своїм змістом значною мірою залишається спадщиною доби Просвітництва, а сучасна реальність висуває до вчителя нові вимоги. Оскільки життєвий світ школи структурується відповідно до життєвого світу суспільства, а суспільство кардинально змінюється, то необхідна переоцінка цінностей, зокрема й педагогічних. М. Д. Култаєва переконливо показала, що одним із негативних наслідків нехтування цими методологічними настановами стає також виникнення зневаги до вчителя у суспільстві. Така зневага зумовлена тим, що, з одного боку, громадськість має невірне уявлення про вчителя, а з другого — сам вчитель має невірне розуміння своєї професії і свого призначення. Ідеалізація вчителя призводить до поширення думки, що немає того, що вчитель не мусить знати. Таке уявлення про вчителя утопічне. Але розбудова функції вчителя у школі як викладача-вихователя має здійснюватись на реалістичних засадах. Надзвичайно важливою у методологічному відношенні постала думка М. Д. Култаєвої, що вчитель як носій знань має виступати компетентною інстанцією, а як носій цінностей має бути експертом у нормативному оцінюванні. У доповіді було також зазначено, що ідеалізація вчителя призводить і до зневаги до рутини його повсякденного життя, як з боку громадськості, так і з боку самого вчителя, який нічого не каже про це і не конструює громадянське суспільство. Суцільну підтримку аудиторії одержало зауваження М. Д. Култаєвої, що громадянське суспільство багато втрачає від того, що педагогічна еліта не бере участі у житті нації, не представлена на вищому рівні державного керівництва.

Методологічні настанови, окреслені М. Д. Култаєвою, одержали подальший розвиток і конкретизацію у доповіді доктора філос. наук, професора І. О. Радіонової (Харків) «Критична педагогіка у нових соціокультурних контекстах», яка була спрямована проти міфологізації і образу вчителя, і образу учня, і самого освітнього процесу. Спираючись на здобутки англо-американської традиції філософії освіти і виховання, І. О. Радіонова запропонувала реалістично подивитися на педагогічну дійсність, якій властива та сама соціальна диференціація й соціальна нерівність, що і суспільству в цілому. Виходячи із наявності соціальної нерівності між вчителями, учнями, між різними школами, вона послідовно проводила думку про неможливість і неприпустимість існування єдиної філософії навчального плану. Небажання визнати наявність соціальної нерівності у царині педагогічної дійсності, з одного боку, дезорієнтує вчителя щодо визначення освітньо-виховних завдань і своїх власних можливостей у педагогічному процесі, а з іншого — заважає розробці компенсаторних програм, особливо у школі, які б могли реально збалансувати існуючу соціальну нерівність.

Ще одна дуже важлива у теоретичному і практичному відношенні низка ідей була представлена у доповіді доктора філос. наук, професора О. П. Проценко (Харків) «Етикет у професійній культурі сучасного вчителя». Виходячи з того, що етикет постає соціальним кодуванням, сполученим із зовнішньою формою поведінки, для презентації особистості і створення іміджу, О. П. Проценко переконливо показала, що відсутність

теоретичного і практичного прагнення декларувати і демонструвати нормативний взірць вчителя має дуже шкідливі наслідки для педагогічної практики. Під час обговорення висловлювалися сумніви щодо того, чи не стане розробка нормативного взірця особистості вчителя, зокрема і вимог до його зовнішності, засобом стандартизації й уніфікації його індивідуальності, формалізації і знеособлення його взаємовідносин з учнями. Але ці сумніви були спростовані як самим доповідачем, так і тими учасниками дискусії, котрі розглядали етикет як важливу частку педагогічної деонтології, а відтак як важливий механізм регуляції міжлюдських взаємовідносин і підтримки соціального ладу. Безумовно, не всі етичні вимоги у царині тієї чи іншої діяльності можуть бути формалізовані, але є такі, які мають характер категоричного імперативу. Як справедливо зазначила О. П. Проценко, у сфері педагогічної діяльності неприпустимі зауваження, котрі принижують особистісну гідність. У педагогічній діяльності особливо важливо усвідомлювати, що певні зауваження повинні мати інтимний характер і зберігати характер «соціальної таємниці». Крім того, імідж вчителя — його важливий естетичний псевдонім, так само як і етикет — єдність етичного та естетичного. Усвідомлення єдності етичного та естетичного у педагогічній діяльності важлива передумова для надання виховним впливам, що йдуть від учителя до учня, емоційної привабливості та наочної переконливості.

Ще однією важливою дискурсивною формою, що плідно використовувалась на конференції, стала презентація наукових видань і праць. Науковій спільноті було представлено як добре відоме фахове видання Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди «Науковий вісник. Серія «Філософія», де оприлюднюються, зокрема, й матеріали науково-практичних конференцій «Освіта і доля нації», так і нові часописи: «Філософія освіти» та наукове видання Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ» — «Гуманітарний часопис: Збірник наукових праць».

Вагомою подією стала також презентація наукових праць із серії «Розум і суспільство», започаткованої Анатолієм Миколайовичем і Володимиром Анатолійовичем Єрмоленками: Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. Пер. з нім. — К.: Лібра, 2001. — 400 с.; Гьосле Вікторіо. Практична філософія в сучасному світі. Пер. з нім., примітка та післямова Анатолія Єрмоленка. — К.: Лібра, 2003. — 248 с.; Маєр-Абіх Клаус Міхаель. Повстання на захист природи. Від довкілля до спільносвіту. Пер. з нім., післямова, примітки Анатолія Єрмоленка. — К.: Лібра, 2004. — 196 с.; Блюменберг Ганс. Світ як книга / Переклад з німецької, передмова, коментарі Володимира Єрмоленка. — К.: Лібра, 2005. — 544 с. Під час презентації наголошувалося на значенні цих наукових праць для розвитку практичної філософії на Україні, зокрема, філософії освіти і виховання, а також на значенні перекладацької діяльності в цілому. Щодо першого аспекту, то не можна не погодитися з учасниками презентації, що кожна із цих наукових праць важлива як для філософів, так і для педагогів, котрі дуже часто, розробляючи етичну та екологічну проблематику, не

залучають здобутків сучасного філософського дискурсу, що одержали всесвітнє визнання і стали невід'ємним теоретико-методологічним підґрунтям сучасної філософсько-педагогічної рефлексії. Щодо другого аспекту, то переконливою постала думка, що перекладацька діяльність — важливий чинник творення і розвитку як власної філософської культури (внаслідок залучення у вітчизняне наукове поле нових імен, вдосконалення під час перекладу власної наукової мови і категоріального апарату, трансляції і рецепції плідного досвіду іншої культури), так і світової культури, універсалістське ядро якої формується через погляд на свою культуру очима іншої.

Логічним завершенням і важливим підсумком конференції стали практичні рекомендації, направлені до Міністерства освіти і науки України. Визначальний висновок полягав у тому, що цивілізаційні виклики XXI століття, проблеми зустрічного руху оновленої України й оновленої Європи вимагають осмислення нових функцій і нових соціальних ролей сучасного вчителя. Внаслідок розширення поля професійної самореалізації вчителя, він має включатися до конструювання нової соціальної реальності у взаємодії з учнями, батьками, громадськістю і владою як безпосередньо, так і у віртуальній дійсності. Вкрай важливе для продуктивного розвитку українського суспільства створення умов для того, щоб педагогічна еліта посіла належне місце у перших рядах інтелектуалів, які приймають стратегічні рішення щодо майбутнього нації, висловлюючи свою позицію у громадській думці та сприяючи прийняттю виважених політичних рішень, які відповідали б духу часу. Але ця нагальна потреба, від якої залежить духовне оновлення українського суспільства, його модернізація у широкому значенні цього слова, залишається сьогодні поза увагою з боку владних структур та громадськості. Вчителі та викладачі вищих шкіл знаходяться у стадії культурної деградації, позбавлені можливості духовного самовідтворення внаслідок свого напівжебрацького стану. Відбувається відтік кваліфікованих педагогічних та науково-педагогічних кадрів із нашої країни. Фізичні, психічні, культурні та духовні ресурси українського вчителя майже вичерпані. Тому підвищення соціального статусу вчителя — найважливіша передумова успішного реформування української освіти. Тільки у цьому випадку реформаторські заходи і зусилля не будуть наштовхуватися на мовчазний опір з боку вчителів, горизонт життєвого світу яких постійно звужується.

У рекомендаціях конференції було також зазначено, що для успішної стратегії формування вчителя для XXI століття необхідно знати, який насправді пересічний український вчитель. Для цього варто регулярно здійснювати кількісний і якісний соціологічний аналіз основних параметрів його життя і професійної самореалізації, відстежувати зміни і рухи у педагогічних колективах, здійснювати моніторинг за якістю навчально-виховної роботи і робити його відкритим для громадськості. Інтенсивність щоденної праці вчителя як у стінах школи, так і за її межами має бути доведена до громадськості.

У рекомендаціях конференції були зафіксовані й сучасні вимоги щодо підготовки вчительських кадрів в Україні. Зокрема зазначалося, що до

програми підготовки сучасного вчителя слід включити дві іноземні мови, практичні курси із соціальної роботи та організації культурно-масової роботи, що сприятиме культурному відродженню віддалених українських сіл. У педагогічній освіті необхідно поглиблювати курс на її гуманітаризацію, більше приділяти уваги світоглядному, морально-етичному і патріотичному вихованню вчительських кадрів, особистості майбутнього вчителя. Український вчитель має бути насамперед постконвенціональним патріотом із високим рівнем відповідальності за долю своєї нації і людства.

Конференція закінчилась, але філософсько-педагогічний дискурс продовжується, і від його інтенсивності, якості та відповідальності значною мірою буде залежати продуктивність і ефективність розвитку освіти у майбутньому. Наступного року планується проведення чергової науково-практичної конференції у межах загальної тематичної рубрики «Освіта і доля нації», і ми запрошуємо усіх зацікавлених науковців взяти у ній участь.

*Ірина Степаненко. Образование, учитель, судьба нации в дискурсив-
É » ‡", i Ò ÊÖÏË'ÿÿ, Ö , ^ ° Ö ~ ~ "Ê‡°, ° Ê' ^ ^*

Осуществляется аналитический обзор работы VI международной научно-практической конференции «Учитель для XXI столетия: европейская перспектива Украины и цивилизационные вызовы», которая состоялась 10–11 ноября 2005 года в Харьковском национальном педагогическом университете им. Г. С. Сковороды.

△BSø Ö^a∞≤^aμ±U' ° · Ω'Σ≤Ü...^aΩΓ[†]ABÄø'Σ≤θ·^a≠ΣβΣΣ"Γ† · ΣΩ[†]ÆΣ[†]
≈±Æ ±| "Γ† ÖΣ≤'ΣΣ) ±≤|^aÆ≤Ω

«Γ† ∞∞^aÆ∞Æ^a≤'≠ ∞≤ ∞^aΣ∞≠^aÆ[†]β ±| "Γ† ¿¿^aÆø'Σ≤∞≠^aΣ≤"ΣΣ[†]
and practical conference "Teacher for the XXI-st Century: European prospects
±| ~ μ[†]Σ^a ∞^o Γ[†]≠≤^a≠ ±| Σ[†]Σ[†]ø'Σ≤-Ü©Γ[†]Γ[†]±±μ ∞[†]± ± ° ±[†]≥ æÆ
10-11, 2005 in Kharkiv National Pedagogical University named after
i ÜÜÜμ±[†]Æ^oÜ